

Boncs-Brujevics: Emlékeim Leninről

Talán törvényszerű jelensége a történelemnek, hogy legnagyobbjai — akiket valóban szívébe zárt egy nép, vagy az emberiség — nem írtak memoárt. Vagy mert nem volt rá idejük, de inkább nem tartották fontosnak. Minden energiájukat, képességüket a történelem által rájuk rótt feladat végrehajtására koncentrálták. A tényleges cselekvés volt életelemük, tetteikkel írták népeik emlékezetébe nevüket, eszméiket.

S — úgy tűnik — a népek tudatosan őrzik és gyűjtik hivatott vezetőik életének minden mozzanatát. És évek, évtizedek alatt összeáll a kép; az életműből, a tettekből, az emlékekből, a teljes személyiség, minden apró jellemzőjével s végülis többet tudunk róluk, mint az előkről.

Ezért is örülünk Boncs—Brujevics Leninről írt legszemélyesebb emlékeinek. (Már majdnem lírtam a sztereotip mondatot, hogy a könyvtárnyi Leninirodalmat ilyen és ilyen módon gazdagítja, de nem tehetem, mert — ha jól meggondoljuk — alig néhány mű, visszaemlékezés ismert nálunk Leninről, s azok sem túlzottan széles körben.)

Lenin már életében halhatatlanná vált, arcát, alakját, műveit ismerik az egész világon. Energikus mozdulatait — mikor a tömegeknek beszél, vagy a kommunista szombaton cipeli a nehéz gerendákat — megőrizte a film. Igaz, hogy Lenin elválaszthatatlan a néptől, de az embereket egyre jobban foglalkoztatja, hogy milyen volt, amikor a világot fordító idők apró ügyeit intézte,

pl. a jogtalanul rekvirált vöröskatonafeleség panaszát, milyen volt mint munkatárs, milyen ember volt?

Ennek az érdeklődésnek roppant etikai, politikai jelentősége van. A tömegek benne látják a célt, a példát, a megvalósult kommunista embert. Ha kimondatlanul is, de talán arra a kérdésre keresnek választ, hogy mik voltak azok a különös vonások, amelyek mindenki másnál különösbbé, teljesebbé tették Lenin egyéniségét: hogy a ma cselekvő embere számára megközelíthető-e a lenini magatartás mércéje?

Halála óta mindig hivatkozunk rá, mindig idéztük műveit, mindig azokat a passzusokat, amelyek napi politikánkat igazolták. Idéztük tudományos előrelátását, magyaráztuk filozófiai gondolatait, de kevésbé aknáztuk ki a személyiség formálása szempontjából oly döntő személyes példáját. A jelek azt mutatják, most jött el az ideje annak, hogy ne egy-egy vonását ragdjuk ki. Lenin nemcsak forradalmár volt, nemcsak politikus, legyőzhetetlen vitakozó, gondolkodó, államfő, tudós, kivételes képességű szervező, hanem mindez együtt — a kommunista ember, kommunista vezető, aki szenvedélyesen és következetesen élte át a proletár humanizmus eszméjét.

Az emberiség nem engedi valóra válni Majakovszkij — nem éppen alaptalan — aggodalmát, hogy a koszorúk, citátumok elfeledik Lenin emberségét, egyszerűségét, szoborrá merevítik ma is élő alakját.

Róla, a ma is élőről írta könyvét Boncs-Brujevics, akinek nevét nálunk — gondolom — csak e kor történészei ismerik, pedig Lenin egyik közvetlen munkatársa volt, a szovjethatalom első éveinek tevékeny és felelős harcosa. Nem hivatásos író tehát, hanem forradalmár, s ebből adódik könyvének sajátos varázsa. Nem regényt ír, nem történelem könyvet, nem anekdótákat és epizódokat, nem is szokványos, magamutogató memoárt hanem a forradalmat, a hatalom megszilárdításának folyamatát; azt a néhány, soha nem volt kaotikus évet, amiből a bolsevikok Lenin vezetésével „megteremtették a harmóniát.”

A szerző az 1930-as években írta meg emlékeinek zömét. Az események újbóli átélése szenvedélyessé, drámaivá teszi könyvét. Kitűnő érzékletességgel hozza emberközelségbe a történelmet. Az olvasó együtt lelkesedik a Szmolnij bolsevikjaival a győzelem hírére, s fellelegezve mosolyog, amikor Lenin fejéről végleg lekerül a paróka, hiszen „a hatalmat tartósan vesszük a kezünkbe.”

A győzelmet követő első órák leírása tapinthatóan tárja fel a lenini politika alapját, lényegét: a névtelen forradalmárokkal való összeforrottságot.

Ezt a sajátosságot, a forradalmi tapasztalatokkal rendelkező forradalmár tömegekre való támaszkodás képességét meggyőzően ábrázolja. A könyv egyik legkedvesebb története — a földről szóló dekrétum szétküldése — nemcsak az előbb mondottakat igazolja, hanem Lenin rendkívüli valóság ismeretét is. Kipróbált frontkatonákat, matrózokat bízna meg a dekrétumok szövegének széthordásával, de Lenin

„... hirtelen elmosolyodott és így szólt:

— De van egy kis baj: papír nincs. Újság nincs, rágyújtani viszont kell. fogja a dekrétumot, és már csavar is

belőle egy kecskelábat. Mire hazaér, bajtársaival együtt elfüstöli az összes példányt... Okvetlenül elfüstöli...

Elhallgatott egy kicsit, aztán ravasz-kás mosollyal így szólt hozzám:

— Tudja mit, Vlagyimir Dmitrijevics, menjen csak el Szityin üzletébe és kérdezze meg, hogy vannak-e náluk régi falinaptárak. Adjanak belőle... Nos, amikor a katonák a dekrétumokat jól elrakták az iszákjuk mélyére — »a faluig hozzá ne nyúlj!« —, mind egyiknek a kezébe kell nyomni egy naptárt, hadd dohányozzék kedvére. Könnyen letéphetők a lapjai, a papír megfelelő, puha, és pontosan egy kecskelábra elegendő. Összesen háromszázhatvanöt lapocskája van, még a bajtársaknak is jut belőle... A dekrétumot pedig vidd el a faluba... — Vlagyimir Iljics úgy mondta mindezt, mintha egy katonához beszélne. — Nos, a brosúrákat bizony megmentjük — és halkán elnevette magát, örült, hogy kivezető utat talált az ugyancsak nehéz helyzetből.”

A könyv hét év eseményeinek lényegét sűríti össze, de nem a történészek aprólékos, cselekményt leíró kronológikus módszerével, hanem úgy, hogy legfontosabb mondandóját Lenin alakja köré csoportosítja. Ezért válhatott rendkívül széles skálájúvá: az anekdótától a tragédiáig terjedővé.

A szerző — ahol csak teheti — igyekszik háttérben maradni. Két alapvető vonása megkülönböztetett jelentőségűvé teszi művét: őszintesége eredményezi, hogy az olvasó olyan dolgokat tud meg, amelyekről eddig még nem olvashatott. A bolsevikoknak nemcsak az uralkodó osztállyal kellett megküzdeniük, hanem a részeg-pogromokkal, a forradalomban kicsapódott olyan katonára és matrózzréteggel, amely „törekvéseit tekintve ténylegesen forradalomellenes volt”, az útonállókkal, szervezkedőkkel, különféle pártokkal.

Meg kellett szervezni a szovjet állam külső és belső védelmét, az irányító szerveket, a közigazgatást. S mindezt a tömegek bevonásával, nevelésével, rájuk támaszkodva, őket mozgósítva. S a másik lényeges vonás a leírtak hitelessége. Így csak olyan ember írhat, aki nem szemlélője, hanem cselekvője, olykor irányítója volt az eseményeknek. Innen a stílus szuggesztivitása; az olvasó is szinte átéli az eseményeket.

Lenin tudta, hogy sok ellensége van, tudta, hogy ezer veszély leselkedik rá, s mégis, vagy éppen ezért vállalta a népgyűléseken való megjelenést. Számára mindennél fontosabb volt az emberek sorsa, boldogsága.

A könyvben leírt 15 történet mindegyike azt a lenini alapelvet bizonyítja, hogy a szocialista forradalom lényege, értelme az ember felszabadítása az elnyomás, a műveletlenség, az előítéletek alól, megszabadítása az évezredek során rárakott béklyóktól, hogy boldog lehessen.

S Lenin mélységes meggyőződéssel bízott az emberekben. A könyv egyik legizgalmasabb, legdrámaibb fejezete az októbrista Boriszov vasútmérnökkel folytatott vita a vasutak helyreállítása érdekében. S miután megegyeznek a legfontosabb teendőikben és kinevezik Boriszovot a közlekedési népbiztos helyettesévé Lenin megjegyzi: „Eredeti ember ez az »októbrista«, ... nem titkolja jobboldali meggyőződését, de dolgozni, azt fog.”

A könyv utolsó lapjai a Lenin elleni merényletet, betegségét és felépülését tartalmazzák. A leírás nemcsak a szerző és Lenin környezetének mélységes aggodalmát érezteti, hanem a tömegek mérhetetlen ragaszkodását, szeretetét is.

A merénylet után a feketeszázás agitáció Lenin halálhírét terjesztette a nép körében. Ennek cáfolására filmet

készítettek Lenin sétájáról. S mikor ezt bemutatták Moszkva munkásnegyedeknek filmszínházaiban, majd valamennyi moziban „leírhatatlan volt a nézők lelkesedése. Mindenki felállt, és Lenin megjelenésekor hosszan tapsolt, visszhangzott a terem a felkiáltásoktól; Eljen Vlagyimir Iljics. Sokan sírtak az örömtől, amikor látták, hogy él.” S áradt a szeretet a felépült Lenin iránt. Még a Hadirokkantak Szövetsége is felkérte — mint sebesültet —, hogy iratkozzék tagjai sorába. S Lenin nem mosolygott a szeretet e naív megnyilvánulásán, hanem elrendelte: „rövid időn belül szerezzon be információkat ennek a szövetségnek a helyzetéről. Mindenképpen gondoskodni kell róluk. Íme, ez az eredménye annak a harci kiáltásnak, hogy »háború a győzelmes befejezéséig«. Nekünk béke kell, nem pedig háború.”

Értekes könyv Boncs-Brujevicsé. Nemcsak ismeretekben gazdagít, hanem érzelmeinkben is erősít. Van képessége arra, hogy az olvasó szívébe lopja történeteit, hogy élővé tegye a kort s benne Lenint.

